

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА**

Факультет економіки і підприємництва

Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Допущено до захисту
«___» _____ 2024 р.

Зав. кафедри, д. е. н., професор
_____ Соколюк С.Ю.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Виконав – студент

2 курсу, групи 21м-з-пт

освітньої програми

«Аграрне підприємництво та агротрейдинг»
спеціальності 076

«Підприємництво та торгівля»

Кульшанов Олександр Анатолійович

Науковий керівник – д.е.н., професор

Чернега Інна Іванівна

Умань – 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва
Кафедра підприємництва, торгівлі та біржової діяльності
Освітня програма «Аграрне підприємництво та агротрейдинг»
Спеціальність 076 «Підприємництво та торгівля»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

(підпис) _____ (ініціали, прізвище)
«_____» _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту _____ Кульшанову Олександрю Анатолійовичу

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Стан та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні»

керівник роботи _____ Чернега Інна Іванівна, д.е.н., професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “___” _____ 20__ року № _____

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи статистичні дані Державного комітету статистики України, Господарський кодекс України, Закон України, статистична інформація Міністерства економіки України, матеріали Національного інституту стратегічних досліджень, фахові літературні джерела.

4. Перелік питань, які потрібно розробити

1. ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ.

2. СТАН РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ У ПРИЗМІ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ.

3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ.

5. Перелік графічного матеріалу

_____ 17 таблиць, 6 рисунків

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видає	завдання приймає

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів проекту	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	23.09.2023	
2.	Одержання індивідуального завдання	24.09.2023	
3.	Складання календарного плану написання кваліфікаційної роботи	26.09.2023	
4.	Підготовка до виконання кваліфікаційної роботи - підбір та вивчення літератури - участь у виконанні науково-дослідних робіт - виконання курсових робіт - інші заходи	30.09.2023 25.10.2023 2023–2024 рр.	
5.	Уточнення теми кваліфікаційної роботи та календарного плану-графіка, виходячи зі специфіки базового підприємства, установи	15.02.2024	
6.	Підготовка: - першого розділу - другого розділу - третього розділу - висновків	02.03.2024 25.09.2024 25.10.2024 15.11.2024	
7.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи з урахування зауважень наукового керівника	29.11.2024	
8.	Написання та оформлення роботи в остаточному варіанті	02.12.2024	
9.	Перевірка роботи на академічний плагіат	06.12.2024	
10.	Одержання відгуку наукового керівника	08.12.2024	
11.	Попередній захист роботи на кафедрі	11.12.2024	
12.	Затвердження роботи завідувачем кафедри	12.12.2024	
13.	Одержання рецензії	15.12.2024	
14.	Захист кваліфікаційної роботи	20.12.2024	

Студент

_____ (підпис)

Кульшанов О.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Чернега І.І.

(прізвище та ініціали)

Реферат
на кваліфікаційну роботу
магістра факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва
Кульшанова Олександра Анатолійовича

«Стан та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні»

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів, для написання яких використані такі вихідні дані: статистичні дані Державного комітету статистики України, Господарський кодекс України, Закон України, статистична інформація Міністерства економіки України, матеріали Національного інституту стратегічних досліджень, фахові літературні джерела.

Загальний обсяг роботи складає 64 сторінки. Робота містить 17 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 56 найменування.

Об'єктом кваліфікаційної роботи магістра є процес розвитку малого підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є мале підприємництво в Україні.

Мета дослідження полягає у дослідженні розвитку малого підприємництва в Україні.

У першому розділі досліджено значення та роль малого підприємництва у економічних процесах України.

У другому розділі досліджено стан розвитку малого підприємництва в Україні у призмі економічних та фінансових показників.

У третьому розділі визначено проблеми та окреслено перспективи розвитку малого підприємництва в Україні.

Резюме: У кваліфікаційній роботі розкрито значення та роль малого підприємництва у економічних процесах України, досліджено стан розвитку малого підприємництва у призмі економічних та фінансових показників, визначено проблеми та окреслено перспективи розвитку малого підприємництва в Україні.

Ключові терміни: мале підприємництво, прибуток, економічні показники, фінансові показники, малі підприємства, мікропідприємництво.

Summary: The qualification work revealed the importance and role of small entrepreneurship in the economic processes of Ukraine, investigated the state of development of small entrepreneurship in the light of economic and financial indicators, identified problems and outlined prospects for the development of small entrepreneurship in Ukraine.

Key terms: small business, profit, economic indicators, financial indicators, small businesses, micro-business.

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

РОЗДІЛ 2. СТАН РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ У ПРИЗМІ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ

2.1. Аналіз економічних показників діяльності малого підприємництва

2.2. Аналіз фінансових показників діяльності малого підприємництва

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток малого підприємництва є необхідною умовою розкриття економічного та інноваційного потенціалу країни. Дрібні фірми в Україні виступають фундаментом розвитку національної економіки, оскільки є засобом створення додаткових робочих місць та своєрідної самореалізації, зменшують рівень безробіття, розвивають інноваційні підходи до ведення бізнесу, впливають на конкурентну боротьбу, насичують ринок товарами, послугами та роботами. Наявність великої кількості малих підприємств в економіці країни надає економічній системі гнучкості, маневреності, пристосованості до швидко мінливої обстановки та кон'юнктури ринку. Проблема формування малого бізнесу в Україні пов'язана із забезпеченням механізмів політичної стабільності, валютної, податкової, митної політики, економічними перетвореннями, широкою приватизацією та демократизацією суспільства. Економічний простір України володіє потужним потенціалом і має широкі можливості щодо розвитку малого бізнесу та підприємництва загалом. Сучасними українськими вченими досліджено загальні характеристики функціонування суб'єктів малого бізнесу в нашій державі в умовах перехідної економіки. Але, незважаючи на широкі дослідження, в сучасному світі проблема розвитку малого бізнесу ускладнюється загальносвітовою фінансово-економічною кризою.

Наразі проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні знаходяться у полі зору провідних вчених та економістів. Актуальність цього питання обумовлена потребами економіки країни у розвитку даних структур. Суттєвий внесок у вирішення проблем розвитку та функціонування малого бізнесу внесли В.А. Гайдук, В.Є. Сорока, О.В. Дикань, Т.Д. Костенко, А.О. Мельник, О.А. Сич та інші.

Питаннями функціонування та розвитку малого підприємництва в Україні присвятило багато праць провідних науковців, такі як: Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., Бортнік С., Бутенко А. І., Сараєва І. М.,

Усатов О. В., Василець Н. М., Васюта В., Путря А., Пивоваров В., Виговська В. В., Волощук Н.Ю., Галь В.М., Мочерний С. В., Устенко О. А., Чеботар С. І., Науменкова С.В., Люта О.В., Фролова В.Ю., Янчук Ю. В., Шидлівська І. І, Купчак М. Я. та інші.

Об'єктом кваліфікаційної роботи магістра є процес розвитку малого підприємництва в Україні.

Предметом дослідження є мале підприємництво в Україні.

Мета дослідження полягає у дослідженні розвитку малого підприємництва в Україні.

Для досягнення мети було вирішено такі завдання:

- дослідити значення та роль малого підприємництва у економічних процесах України.
- провести аналіз економічних показників діяльності малого підприємництва;
- провести аналіз фінансових показників діяльності малого підприємництва;
- визначити проблеми та окреслити перспективи розвитку малого підприємництва в Україні

Методи дослідження. Методологічною основою проведеного дослідження складають методи аналізу, узагальнення, дедукції та індукції, системно-структурного підходу до вивчення процесу оплати праці.

Інформаційною базою дослідження є статистичні дані Державного комітету статистики України, Господарський кодекс України, Закон України, статистична інформація Міністерства економіки України, матеріали Національного інституту стратегічних досліджень, фахові літературні джерела.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, які розкривають стан та перспективи розвитку малого підприємництва в Україні в теоретичному та практичному аспектах, висновку, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСАХ УКРАЇНИ

З метою підвищення ефективності діяльності малого та середнього бізнесу доцільним є вивчення та систематизація діючих та запланованих можливостей держави, результатом якого буде чітке та лаконічне визначення державної політики, що відповідатиме сучасним умовам функціонування малого та середнього бізнесу.

На перехідному етапі при переході економіки від централізованого управління до ринкової особливо актуальним є питання системного уявлення соціально-економічних процесів системного зображення ринкової економіки, її складових, територіальних і галузевих економічних систем, первинних економічних структур (підприємств, організацій, фірм)

Вагома роль малих і середніх підприємств у забезпеченні конкурентного середовища, гнучкості національної економіки, зайнятості та доходів населення здобула широке визнання на всіх рівнях та знайшла свій вияв у здійсненні спеціальних заходів державної політики щодо підтримки розвитку малого бізнесу в Україні.

Досвід розвитку економіки розвинених країн підтверджує необхідність, доцільність розвитку малого і середнього бізнесу як напрямок розвитку, що створює об'єктивні умови встановлення ефективної взаємодії держави і виробничого сектору, створенню нових робочих місць, реалізації соціально-економічних програм, структурної перебудови і оновлення виробництва, побудови власне ефективної економічної стратегії [18].

Відповідно підвищуються вимоги до побудови ієрархії довгострокових прогнозних завдань і тактики економічної політики, яка повинна поєднувати в собі максимальне стимулювання розвитку незалежних суб'єктів підприємництва зі спрямуванням їхньої діяльності в руслі загальної стратегії економічного розвитку. Реалізація державної економічної політики, не підпорядкованій єдиній стратегії державотворення і необмежена необхідністю

суворого дотримання вимог національної безпеки, загострила успадковані від радянських часів диспропорції та фактично не забезпечила розбудову в Україні повноцінної ринкової економіки. Відсутність послідовної антикризової політики веде до підтримання перманентного стану трансформаційної кризи [10].

Оптимізація та створення процедур започаткування та подальшого розвитку підприємницької діяльності в Україні повинні стати одним із пріоритетних напрямків реалізації економічної політики. Незважаючи на те, що згідно з Указом Президента в Україні запроваджено спрощену систему оподаткування (фіксований податок, єдиний податок), з року в рік Уряд, Державна податкова адміністрація України роблять спроби ліквідувати чинну спрощену систему Оподаткування, хоча спрощена система оподаткування повністю себе виправдала [11].

У нашій країні в залежності від природно - кліматичних, національних, технологічних та інших особливостей регіонів можуть бути різні критерії виділення малого бізнесу.

Законодавство України надає широкі права щодо створення малих підприємств. Так, засновниками їх можуть бути орендні, колективні, спільні підприємства, кооперативи, акціонерні товариства та інші підприємства й організації, а також громадяни, члени сімей, інші особи, що спільно ведуть трудове господарство. У зв'язку з цим будь-яке створене мале підприємство, зберігаючи пріоритет свого засновника, є відповідно і державним, колективним, приватним. Діяльність кожного з них регулюється діючим законодавством. Отже малі підприємства - це не якийсь конкретний тип підприємства, а частина наявних, виділена тільки за критерієм їхнього розміру й наділена додатковими правами та пільгами [4].

Малі підприємства - досить поширена й ефективна форма господарювання. Вони мають багато таких рис, які не можуть бути притаманні великим підприємствам. Саме мале підприємство здатне найоперативніше реагувати на кон'юнктуру ринку і таким чином надавати ринковій економіці

необхідної гнучкості. Ця властивість малого бізнесу набуває особливого значення в сучасних умовах, коли відбувається швидка індивідуалізація і диференціація споживацького попиту, прискорення науково-технічного прогресу, розширення номенклатури товарів та послуг [2].

Крім того, малий бізнес мобілізує значні фінансові й виробничі ресурси населення (у тому числі трудові й сировинні), які за його відсутності не були б використані.

Мале підприємництво є ключовим сегментом ринкової економіки. Воно забезпечує економічну стабільність країни, наповнює бюджети, створює робочі місця, насичує ринок товарами та послугами, формує конкурентне середовище. Мале підприємництво демонструє мобільність в умовах швидкої динаміки суспільних процесів, адаптує до змін ринку, впроваджує новітні технології. Розвиток малого підприємництва сприяє формуванню середнього класу, становленню громадянського суспільства, зменшенню соціальної нерівності та напруги, прискоренню демократизації ринкових відносин та забезпеченню соціальної стійкості [19].

Чимало мале підприємництво в Україні зазнало серйозних втрат через розпочату росією повномасштабну війну, що призвело до їх зупинки та збільшення безробіття в країні. Тому відновлення й розвиток малого підприємництва – надзвичайно важливе багатовимірне завдання [41].

Розвиток малого бізнесу також виступає дійовим чинником, що пом'якшує соціальну напругу і сприяє демократизації ринкових відносин, тому що саме він є фундаментальною основою формування "середнього класу", а отже, й послаблення властивої ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації [46].

Отже, значення малого бізнесу в ринковій економіці дуже велике. Без малого бізнесу ринкова економіка ні функціонувати, ні розвиватися не в змозі. Становлення та розвиток його є однією з основних проблем економічної політики в умовах переходові від адміністративно-командної економіки до нормальної ринкової економіки. Малий бізнес у ринковій економіці - головний

сектор, що визначає темпи економічного росту, структуру і якість валового національного продукту.

Істотний внесок вносити малий бізнес у формування конкурентного середовища, що для нашої високо монополізованої економіки має першорядне значення. Не можна також забувати, що малі підприємства менше впливають і на екологічне становище. Немаловажна роль малого бізнесу в здійсненні прориву в ряді найважливіших напрямків НТП, насамперед в області електроніки, кібернетики й інформатики [34].

У нашій країні цю роль важко переоцінити. Всі ці і багато інших властивостей малого бізнесу роблять його розвиток істотним чинником і складовою частиною реформування економіки України.

У розвинутих країнах саме малому бізнесу приділяються увага в державному масштабі. Держава підтримує малий бізнес як грошима, так і різноманітними пільгами, у сфері податкової політики. Проте, із великим жалем, залишається констатувати, що більш над усе не повезло в ході економічних перетворень, що розгорнулися в Україні, малому бізнесу. Діючої системи стимулювання створення малих підприємств не існує, як і немає господарського механізму їхньої підтримки. Не розроблена державна програма розвитку малих підприємств [25].

Світовий досвід і практика господарювання показують, що найважливішою ознакою ринкової економіки є існування і взаємодія багатьох великих, середніх і малих підприємств, їх оптимальне співвідношення. Найбільш динамічним елементом структури народного господарства, що постійно змінюється, є мале підприємництво. Набутий власний досвід, позитивні результати розвитку малого підприємництва в країнах, які пройшли етап реформування економічних систем, показують, що воно є одним із засобів усунення диспропорцій на окремих товарних ринках, створення додаткових робочих місць і скорочення безробіття, активізації інноваційних процесів, розвитку конкуренції, швидкого насичення ринку товарами та послугами. А малі підприємства, за певних умов і за підтримки з боку держави,

- потенційно інноваційні, гнучкі й витрато-ефективні, мають підприємницький досвід і достатній професійний рівень [27].

Як результат здійсненого аналізу основних підходів сучасних науковців до трактування поняття «мале підприємництво» виявлено, що цю дефініцію слід розуміти як типологічну форму підприємництва, засновану на прийнятті інноваційних рішень щодо раціонального використання наявного ресурсного потенціалу, яка характеризується свободою вибору методів та форм менеджменту та здійснюється з метою максимізації прибутку.

РОЗДІЛ 2. СТАН РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ У ПРИЗМІ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ

2.1 Аналіз економічних показників діяльності малого підприємництва

Відповідно до Господарського кодексу України в редакції від 22.03.2012 року існує розподіл підприємств за критеріями великих, середніх, малих та мікропідприємств:

Великі підприємства – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) перевищує 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності перевищує суму, еквівалентну 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [6].

Середні підприємства – інші суб'єкти господарювання.

Малі підприємства – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [5].

Мікропідприємства – суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період (календарний рік) не перевищує 10 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 2 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [4].

Мале підприємництво є особливим сектором ринкової економіки, який є основою дрібного виробництва та здійснює швидку окупність витрат виробництва, сприяє розширенню межі свободи ринкового вибору, забезпечує насичення ринку товарами, послугами та додатковими робочими місцями,

сприяє послабленню монополізму в економіці. Воно визначає ступінь економічної свободи (вільний доступ до інформації, ресурсів, ринків), обсяг сукупного попиту, рівень розвитку ринків, конкуренції, стабільність національної валюти, податкову політику, рівень доходів населення, домінування певної ідеології тощо [7].

На сьогодні в ринковій економіці одне із основних місць посідають саме малі підприємства, так як вони мають можливість протистояти монополістичним структурам та яв виступають економічним фундаментом стримування росту цін. Малі підприємства утримують баланс між інтересами учасників ринку, створюють усі ринкові сегменти та урізноманітнюють їх продукцією й послугами. Через це можна стверджувати, що очевидною та необхідною є підтримка функціонування та розвитку малих підприємств.

Мале підприємництво швидко реагує на зміни кон'юнктури ринку, надаючи економіці потрібної гнучкості, що приводять до стрімкого розвитку. Ця особливість малого бізнесу має в умовах сучасності особливу значущість з огляду на процеси швидкої індивідуалізації та різноманіття споживчого попиту, прискорення науково-технічного процесу, зростання номенклатури та асортиментної групи вироблених товарів, робіт, послуг.

Таблиця 2.1

Кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2019-2023 роках

Роки	Усього, одиниць	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва		з них суб'єкти мікропідприємництва	
		одиниць	одиниць	одиниць	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності	одиниць	у % до загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності
2019	1941625	518	18129	1922978	99,1	1864013	96,0
2020	1973577	512	17946	1955119	99,1	1898902	96,2
2021	1956248	610	17811	1937827	99,1	1880858	96,1
2022	1732508	494	15037	1716977	99,1	1671558	96,5
2023	1913193	512	14296	1898385	99,2	1853874	96,9
Абсолютне відхилення (+, -)	-28432	-6	-3833	-24593	0,1	-10139	0,9

Аналізуючи кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2019-2023 роках (Табл. 2.1) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом кількість діючих підприємств скоротилась на 28432 одиниці. В тому числі скоротилась кількість суб'єктів великого підприємництва на 6 одиниць, кількість суб'єктів середнього підприємництва – на 3833 одиниці, кількість суб'єктів малого підприємництва - на 24593 одиниці, а з них кількість суб'єктів мікропідприємництва - на 10139 одиниць.

Питома вага суб'єктів малого підприємництва протягом 2019 – 2023 років становила левову частку від загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності – 99,1% - 99,2%.

Об'єктивними перевагами сучасної ринкової економіки є ефективне і переважно раціональне використання виробничих ресурсів, динамізм, конкурентність, високі адаптаційні властивості науково-технічного прогресу тощо. Ринковий механізм господарювання забезпечує свободу економічного вибору, реалізацію власного економічного інтересу та взаємоузгодженість інтересів ринкових суб'єктів. Не менш важливими ознаками ринкової економіки є реалізація підприємницького потенціалу, мобілізація самостійної ініціативи господарського суб'єкта. Отже, мале підприємництво виступає рушійною силою соціально-економічного розвитку.

Таблиця 2.2

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках, тис грн

Роки	Усього	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	9639730603,3	3631415313,0	4168439400,3	1839875890,0	612370435,5
2020	10049870813,6	3626387990,9	4359362088,3	2064120734,4	704885585,2
2021	13616793216,9	5140366762,1	5900055014,1	2576371440,7	862346302,5
2022	11033018089,3	4024267101,2	4906839019,4	2101911968,7	672875826,7
2023	13456367049,8	4796986398,9	5990514360,3	2668866290,6	872356457,3
Абсолютне відхилення (+, -)	3816636447	1165571086	1822074960	828990400,6	259986021,8

Аналізуючи обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019-2023 роках (Табл. 2.2) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом обсяг реалізованої продукції збільшився на 3816636447 тис грн.

В тому числі збільшився обсяг реалізованої продукції суб'єктів великого підприємництва на 1165571086 тис грн, обсяг реалізованої продукції суб'єктів середнього підприємництва – на 1822074960 тис грн, обсяг реалізованої продукції суб'єктів малого підприємництва – на 828990400,6 тис грн, а з нього обсяг реалізованої продукції суб'єктів мікропідприємництва – на 259986021,8 тис грн.

Динамічність розвитку малого підприємництва на території України зумовлена низкою причин організаційно-економічного характеру.

1. Відбувається значний вплив суттєвих організаційно-технологічних змін, у результаті яких відбулася трансформація співвідношення між великомасштабними та малими виробництвами, зокрема слід виділити процеси диверсифікації, модернізації виробництва, реструктуризації, приватизації, раціоналізації структури зайнятості.

2. Останніми роками сформувалася нова схема розподілу праці, пов'язана з динамізмом ринкового середовища, явищами глобалізації, розвитком інформаційно-комунікаційного середовища тощо. Особливості заснування малих підприємств дають змогу швидше заповнювати вільні ніші на ринку, які не викликають інтерес у керівників великих корпорацій.

3. Розвиток конкуренції на ринку дозволив суб'єктам малого підприємництва в повному обсязі використати свої інноваційно-технологічні переваги.

Таблиця 2.3

Частка реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства до загального показника у 2019–2023 роках, %

Роки	Усього, тис грн	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	9639730603,3	37,7	43,2	19,1	6,4
2020	10049870813,6	36,1	43,4	20,5	7,0
2021	13616793216,9	37,8	43,3	18,9	6,3
2022	11033018089,3	36,5	44,5	19,0	6,1
2023	13456367049,8	35,7	44,5	19,8	6,5
Абсолютне відхилення (+, -)	3816636447	-2	1,3	0,7	0,1

Аналізуючи частку реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019-2023 роках (Табл. 2.3), розраховану на основі за даних Державного комітету статистики України ми бачимо, що частка реалізованої продукції суб'єктами великого підприємництва за весь період зменшилась на 2 відсоткових пункта на противагу частці реалізованої продукції суб'єктами середнього, малого та мікропідприємництва. Так, питома вага реалізованої продукції суб'єктами середнього підприємництва зросла на 1,3 відсоткових пункта, питома вага реалізованої продукції суб'єктами малого підприємництва зросла на 0,7 відсоткових пункта, в тому числі питома вага реалізованої продукції суб'єктами мікропідприємництва зросла на 0,1 відсоткових пункти.

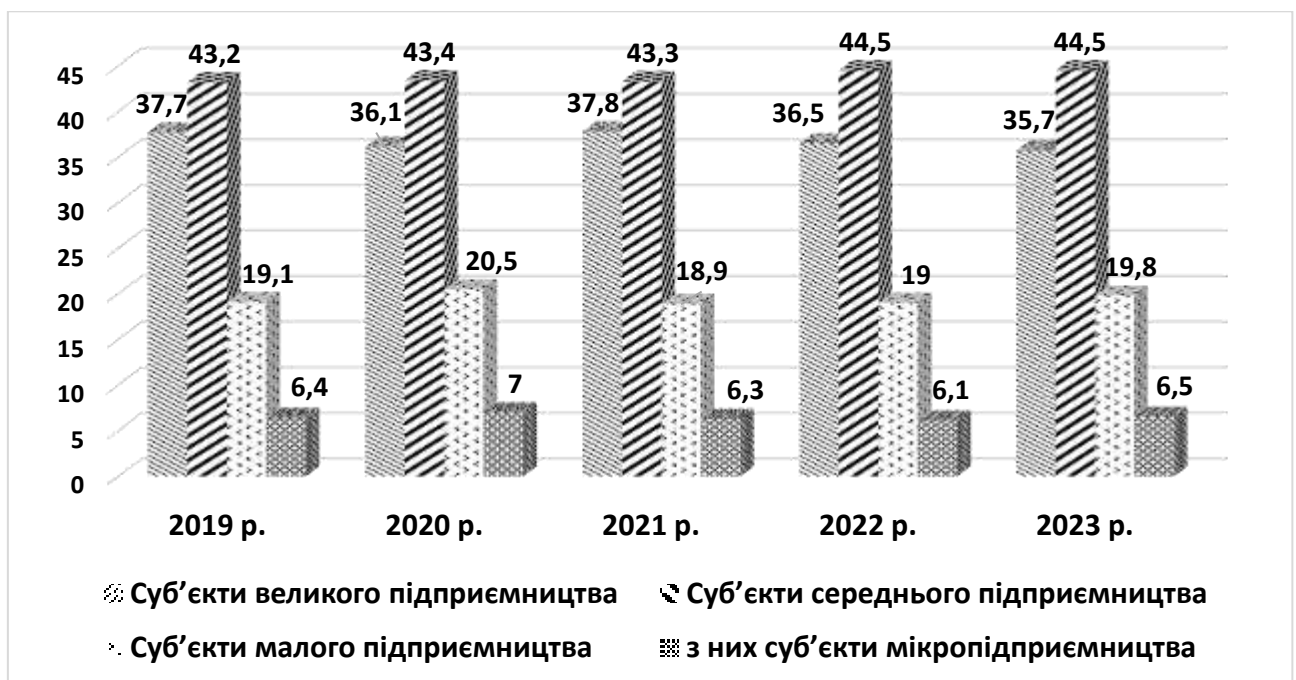

Рис 2.1. Відсоток реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств до загального показника у 2019–2023 роках, %

Відсоток реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами середнього підприємництва протягом всього періоду 2019 – 2023 років був найбільшим.

Таблиця 2.4

Власний капітал з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках, тис грн

Роки	Усього	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	3092765858,7	1758443057,3	707237264,5	627085536,9	317430848,9
2020	3339806058,0	1864969734,4	825664851,5	649171472,1	310155263,4
2021	4113338760,4	2176895148,7	1105980997,5	830462614,2	348794571,0
2022	3975952531,6	2135158149,9	1022015204,2	818779177,5	305367656,9
2023	4612353997,8	2465205202,9	1464638192,8	682510602,1	230151945,0
Абсолютне відхилення (+, -)	1519588139	706762145,6	757400928,3	55425065,2	-87278904

Аналізуючи власний капітал з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.4) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом власний капітал збільшився на 1519588139 тис грн.

В тому числі збільшився власний капітал суб'єктів великого підприємництва на 706762145,6 тис грн, власний капітал суб'єктів середнього підприємництва – на 757400928,3 тис грн, власний капітал суб'єктів малого підприємництва – на 55425065,2 тис грн, при цьому власний капітал суб'єктів мікропідприємництва зменшився на 87278904 тис грн.

Таблиця 2.5

Частка власного капіталу з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства до загального показника у 2019–2023 роках, %

Роки	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	56,86	22,87	20,28	10,26
2020	55,84	24,72	19,44	9,29
2021	52,92	26,89	20,19	8,48
2022	53,70	25,70	20,59	7,68
2023	53,45	31,75	14,80	4,99
Абсолютне відхилення (+, -)	-3,41	8,89	-5,48	-5,27

Аналізуючи частку власного капіталу з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.5) ми бачимо, що за весь аналізований період відсоток власного капіталу суб'єктів великого підприємництва зменшився на 3,41 відсоткових пункти, відсоток власного капіталу суб'єктів середнього підприємництва збільшився на 8,89 відсоткових пункти, відсоток власного капіталу суб'єктів малого підприємництва зменшився на 5,48 відсоткових пункти, в тому числі відсоток власного

капіталу суб'єктів мікропідприємництва зменшився на 5,27 відсоткових пункти.

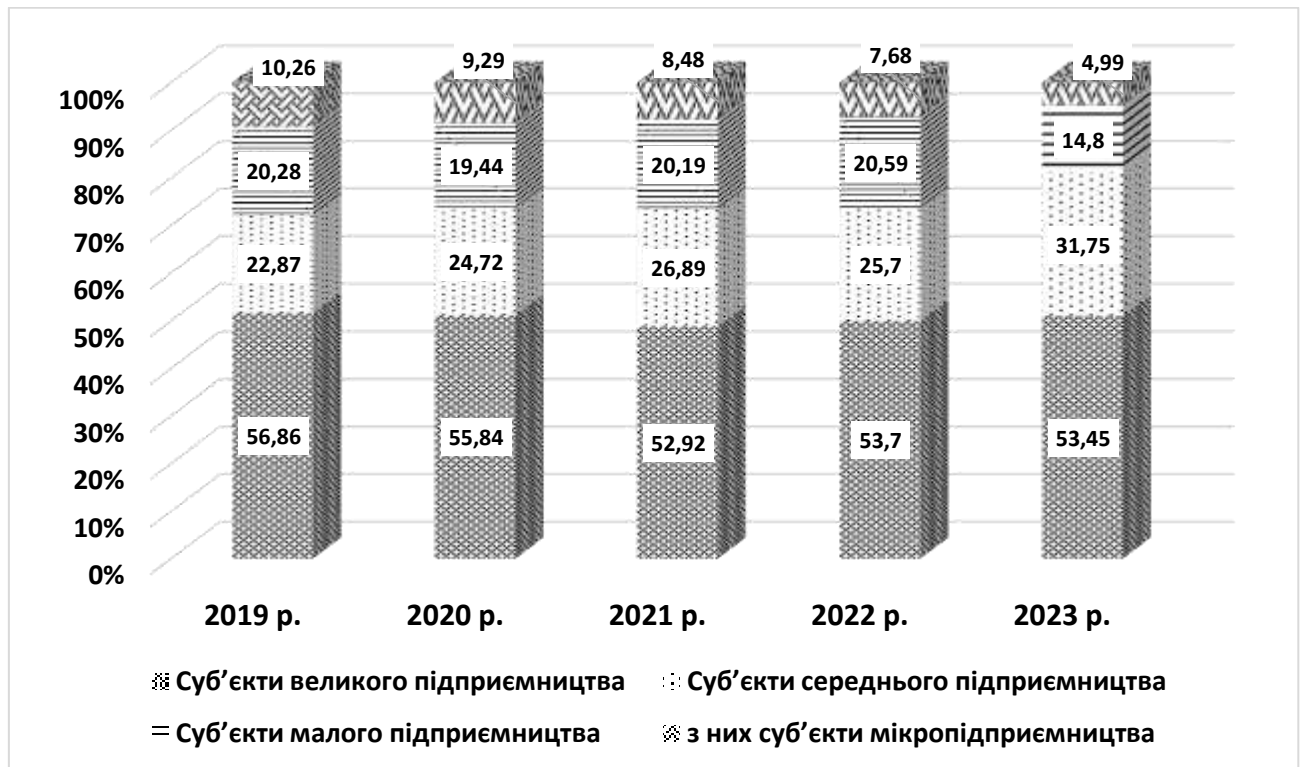

Рис. 2.2. Відсоток власного капіталу у загальній структурі у 2019–2023 роках, %

Відсоток власного капіталу у загальній структурі суб'єктами великого підприємництва протягом всього періоду 2019 – 2023 років був найбільшим і становив в межах 52,92% - 56,86%, відсоток власного капіталу суб'єктами середнього підприємництва був на другому місці коливався в межах 24,72% - 31,75%.

Аналізуючи необоротні активи з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.6) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом необоротні активи збільшилися на 1396757356 тис грн.

Таблиця 2.6

Необоротні активи з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках, тис грн

Роки	Усього	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	4844512941,6	2426183705,1	1336664452,0	1081664784,5	576611582,1
2020	5312301379,2	2577268195,1	1507924389,8	1227108794,3	674388841,0
2021	5650750253,2	2806574339,3	1594416606,0	1249759307,9	606073195,0
2022	5622236882,4	2637524825,0	1594494381,7	1390217675,7	711619627,4
2023	6241270297,4	3025266163,6	1797862527,4	1418141606,4	762556629,2
Абсолютне відхилення (+, -)	1396757356	599082458,5	461198075,4	336476821,9	185945047,1

В тому числі збільшилися необоротні активи суб'єктів великого підприємництва (Табл. 2.6) на 599082458,5 тис грн, необоротні активи суб'єктів середнього підприємництва – на 461198075,4 тис грн, необоротні активи суб'єктів малого підприємництва – на 336476821,9 тис грн, в тому числі необоротні активи суб'єктів мікропідприємництва збільшилися на 185945047,1 тис грн.

Таблиця 2.7

Частка необоротних активів з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства до загального показника у 2019–2023 роках, %

Роки	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікро-підприємництва
2019	50,08	27,59	22,33	11,90
2020	48,52	28,39	23,10	12,69
2021	49,67	28,22	22,12	10,73
2022	46,91	28,36	24,73	12,66
2023	48,47	28,81	22,72	12,22
Абсолютне відхилення (+, -)	-1,61	1,21	0,39	0,32

Аналізуючи частку необоротних активів з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.5) ми бачимо, що за весь аналізований період відсоток необоротних активів суб'єктів великого підприємництва зменшився на 1,61 відсоткових пункти, відсоток необоротних активів суб'єктів середнього підприємництва збільшився на 1,21 відсоткових пункти, відсоток необоротних активів суб'єктів малого підприємництва збільшився на 0,39 відсоткових пункти, в тому числі необоротних активів капіталу суб'єктів мікропідприємництва збільшився на 0,32 відсоткових пункти.

Таблиця 2.8

Оборотні активи з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках, тис грн

Роки	Усього	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	6640282371,6	2027717464,5	2441073520,7	2171491386,4	1203431693,3
2020	7360593624,4	2061443982,4	2755317380,5	2543832261,5	1389020013,1
2021	8411902475,0	2460565792,2	3287422820,3	2663913862,5	1399785747,8
2022	9024337965,0	2472629457,4	3361368609,8	3190339897,8	1683531924,1
2023	10193400959,3	2766594266,8	3904954383,4	3521852309,1	1894563148,3
Абсолютне відхилення (+, -)	3553118587,7	738876802,3	1463880863	1350360923	691131455

Аналізуючи оборотні активи з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.8) ми бачимо, що за аналізований період загалом оборотні активи збільшилися на 3553118587,7 тис грн. В тому числі збільшилися оборотні активи суб’єктів великого підприємництва на 738876802,3 тис грн, оборотні активи суб’єктів середнього підприємництва – на 1463880863 тис грн, оборотні активи суб’єктів малого підприємництва – на 1350360923 тис грн, в тому числі оборотні активи суб’єктів мікропідприємництва збільшилися на 691131455 тис грн.

Таблиця 2.9

Частка оборотних активів з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства до загального показника у 2019–2023 роках, %

Роки	Суб’єкти великого підприємництва	Суб’єкти середнього підприємництва	Суб’єкти малого підприємництва	з них суб’єкти мікропідприємництва
2019	30,54	36,76	32,70	18,12
2020	28,01	37,43	34,56	18,87
2021	29,25	39,08	31,67	16,64
2022	27,40	37,25	35,35	18,66
2023	27,14	38,31	34,55	18,59
Абсолютне відхилення (+, -)	-3,40	1,55	1,85	0,46

Аналізуючи частку оборотних активів з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.9) ми бачимо, що за весь аналізований період відсоток оборотних активів суб’єктів великого підприємництва зменшився на 3,4 відсоткових пункти, відсоток оборотних активів суб’єктів середнього підприємництва збільшився на 1,55 відсоткових пункти, відсоток оборотних активів суб’єктів малого підприємництва збільшився на 1,85 відсоткових пункти, в тому числі відсоток оборотних активів суб’єктів мікропідприємництва збільшився на 0,46 відсоткових пункти.

Таблиця 2.10

**Витрати на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства
у 2019-2023 роках, тис грн**

Роки	Усього,	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	746979807,0	284568735,0	340970299,1	121440772,9	38980645,1
2020	819957981,5	299116348,4	383704722,7	137136910,4	45013716,8
2021	965555700,1	358859856,8	457984084,7	148711758,6	48251649,1
2022	861199295,6	303407232,3	417467922,8	140324140,5	44216412,4
2023	998773364,3	378431191,4	460051948,8	160290224,1	52851363,6
Абсолютне відхилення (+, -)	251793557,3	93862456,4	119081649,7	38849451,2	13870718,5

Аналізуючи витрати на оплату праці з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.10) ми бачимо, що за аналізований період загалом витрати на оплату праці збільшилися на 251793557,3 тис грн. В тому числі збільшилися витрати на оплату праці суб'єктів великого підприємництва на 93862456,4 тис грн, витрати на оплату праці суб'єктів середнього підприємництва – на 119081649,7 тис грн, витрати на оплату праці суб'єктів малого підприємництва – на 38849451,2 тис грн, в тому числі витрати на оплату праці суб'єктів мікропідприємництва збільшилися на 13870718,5 тис грн.

Таблиця 2.11

Частка витрат на оплату праці підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у % до загального показника

Роки	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	38,10	45,65	16,26	5,22
2020	36,48	46,80	16,72	5,49
2021	37,17	47,43	15,40	5,00
2022	35,23	48,48	16,29	5,13
2023	37,89	46,06	16,05	5,29
Абсолютне відхилення (+, -)	-0,21	0,42	-0,21	0,07

Аналізуючи частку витрат на оплату праці з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.11) ми бачимо, що за весь аналізований період відсоток витрат на оплату праці суб'єктів великого підприємництва зменшився на 0,21 відсоткових пункти, відсоток витрат на оплату праці суб'єктів середнього підприємництва збільшився на 0,42 відсоткових пункти, відсоток витрат на оплату праці суб'єктів малого підприємництва зменшився на 0,21 відсоткових пункти, в тому числі відсоток витрат на оплату праці суб'єктів мікропідприємництва збільшився на 0,07 відсоткових пункти.

Таблиця 2.12

Частка відпрацьованих годин найманими працівниками у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2019-2023 роках у % до загального показника суб'єктів господарювання, %

Роки	Усього, людино-годин	Суб'єкти великого підприємництва	Суб'єкти середнього підприємництва	Суб'єкти малого підприємництва	з них суб'єкти мікропідприємництва
2019	12149816884	22,4	42,3	35,3	19,5
2020	11706657884	21,8	42,9	35,3	19,6
2021	11923835685	23,3	41,2	35,5	19,6
2022	9008503012	24,1	43,8	32,1	16,7
2023	9155384874	25,3	41,9	32,8	17,7
Абсолютне відхилення (+, -)	-2994432010	2,9	-0,4	-2,5	-1,8

Кількість відпрацьованих годин найманими працівниками загалом у суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2019-2023 роках зменшились на 2994432010 людино-годин.

Аналізуючи частку відпрацьованих годин найманими працівниками з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.12) ми бачимо, що за весь аналізований період відсоток відпрацьованих годин найманими працівниками суб'єктів великого підприємництва збільшився на 2,9 відсоткових пункти, відсоток відпрацьованих годин найманими працівниками суб'єктів середнього підприємництва зменшився на 0,4 відсоткових пункти, відсоток відпрацьованих годин найманими працівниками суб'єктів малого підприємництва зменшився на 2,5 відсоткових пункти, в тому числі відсоток відпрацьованих годин найманими працівниками суб'єктів мікропідприємництва зменшився на 1,8 відсоткових пункти.

2.2 Аналіз фінансових показників діяльності малого підприємництва

Мале підприємництво є органічним структурним елементом ринкової економіки. Цей сектор економіки історично і логічно відігравав роль необхідної передумови створення ринкового середовища. Він був первинною вихідною формою ринкового господарювання у вигляді дрібнотоварного виробництва. Саме тому дрібнотоварне підприємництво відіграло структуроутворюючу роль в історії становлення економіки конкурентно-ринкового типу. Ця специфіка та своєрідне функціональне призначення малого підприємництва набувають особливого значення для країн, які йдуть шляхом відтворення ринкової системи господарювання. Здатність малого підприємництва до структуроутворення ринку висуває завдання його відродження та спрямовує в число першочергових заходів реформування економіки України на її перехідному етапі.

У структурі сучасної змішаної економіки співіснують та органічно взаємодоповнюються мале, середнє та велике підприємництво. Але на відміну від двох останніх, мале підприємництво є вихідним, найбільш численним, а тому і найбільш поширеним сектором економіки. Відмінності між цими трьома видами підприємництва зумовлені різним рівнем суспільного розподілу праці, характером спеціалізації та усупільнення виробництва, а також вибором технологічного типу виробничого процесу.

Мале підприємництво - це самостійна, систематична, ініціативна господарська діяльність малих підприємств та громадян підприємців (фізичних осіб), яка проводиться на власний ризик з метою отримання прибутку. Практично, це будь-яка діяльність (виробнича, комерційна, фінансова, страхова тощо) зазначених суб'єктів господарювання, що спрямована на реалізацію власного економічного інтересу.

Згідно з Указом Президента України "Про державну підтримку малого підприємництва" суб'єктами малого підприємництва є зареєстровані у встановленому порядку фізичні особи, які займаються підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи, а також юридичні особи - суб'єкти підприємництва будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких середня облікова чисельність працюючих за звітний період не перевищує 50 осіб та обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1000000 грн.

Таблиця 2.13

Чистий прибуток (збиток) підприємств України (без урахування банків) за 2019-2023 роки

Роки	Усього				
	чистий прибуток (збиток), тис. грн	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн
2019	523779001,5	73,6	772019623,4	26,4	248240621,9
2020	68054905,5	71,0	599404728,4	29,0	531349822,9
2021	885276479,5	72,9	1117131352,8	27,1	231854873,3
2022	-276277742,8	65,8	639197706,9	34,2	915475449,7
2023	427672584,2	70,7	914694649,7	29,3	487022065,5
Абсолютне відхилення (+, -)	-96106417,3	-2,9	142675026	2,9	238781443,6

Аналізуючи чистий прибуток (збиток) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.13) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом чистий прибуток (збиток) підприємств зменшився на 96106417,3 тис грн.

Сума прибутку підприємств за період 2019–2023 років збільшилась на 142675026 тис грн. Підприємства, які одержали прибуток у відсотках до загальної кількості підприємств становили більшу частку, їх відсоток коливався в межах 65,8% - 73,6%. Загалом же їх частка за аналізований період зменшилась на 2,9 відсоткових пункти.

Сума збитку підприємств за період 2019–2023 років збільшилась на 238781443,6 тис грн. Підприємства, які одержали збиток у відсотках до загальної кількості підприємств становили меншу частку, їх відсоток коливався в межах 29% - 34,2%. Загалом же їх частка за аналізований період збільшилась на 2,9 відсоткових пункти.

Таблиця 2.14

Чистий прибуток (збиток) малих підприємств (без урахування банків) за 2019-2023 роки

Роки	чистий прибуток (збиток), тис. грн	підприємства, які одержали прибуток		підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, тис. грн
2019	89449378,4	73,3	162563009,8	26,7	73113631,4
2020	-25529406,1	70,7	142204899,3	29,3	167734305,4
2021	162021671,1	72,5	228823713,1	27,5	66802042,0
2022	-93114442,8	65,5	162811832,6	34,5	255926275,4
2023	-12444748,8	70,4	213761877,2	29,6	226206626,0
Абсолютне відхилення (+, -)	-101894127,2	-2,9	51198867,4	2,9	153092994,6

Аналізуючи чистий прибуток (збиток) малих підприємств (без урахування банків) з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019–2023 роках (Табл. 2.14) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом чистий прибуток (збиток) малих підприємств (без урахування банків) зменшився на 101894127,2 тис грн.

Сума прибутку малих підприємств (без урахування банків) за період 2019–2023 років збільшилась на 51198867,4 тис грн. Малі підприємства (без урахування банків), які одержали прибуток у відсотках до загальної кількості підприємств становили більшу частку, їх відсоток коливався в межах 65,5% - 73,3%. Загалом же їх частка за аналізований період зменшилась на 2,9 відсоткових пункти.

Сума збитку малих підприємств (без урахування банків) за період 2019–2023 років збільшилась на 153092994,6 тис грн. Малі підприємства (без урахування банків), які одержали збиток у відсотках до загальної кількості підприємств становили меншу частку, їх відсоток коливався в межах 26,7% - 34,5%. Загалом же їх частка за аналізований період збільшилась на 2,9 відсоткових пункти.

Таблиця 2.15

**Додана вартість за витратами виробництва суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у
2019-2023 роках**

Роки	Суб'єкти господарювання								
	усього, тис. грн	суб'єкти великого підприємництва		суб'єкти середнього підприємництва		суб'єкти малого підприємництва		з них суб'єкти мікропідприємництва	
		тис. грн	у % до загального показника суб'єктів господарю- вання	тис. грн	у % до загального показника суб'єктів господарю- вання	тис. грн	у % до загального показника суб'єктів господарю- вання відповідного виду діяльності	тис. грн	у % до загального показника суб'єктів господарю- вання
2019	2973636234,2	999622421,1	33,6	1182182457,6	39,8	791831355,5	26,6	432427804,5	14,5
2020	3140864365,7	935890682,1	29,8	1147683049,3	36,5	1057290634,3	33,7	588366797,0	18,7
2021	4431364557,1	1502083723,7	33,9	1696355740,7	38,3	1232925092,7	27,8	684924778,7	15,5
2022	3673571257,5	1014953244,1	27,6	1654037414,2	45,0	1004580599,2	27,4	383207310,0	10,4
2023	4467145226,8	1316698798,4	29,5	1889561948,6	42,3	1260884479,8	28,2	532822248,9	11,9
Абсолютне відхилення (+, -)	1493508993	317076377	-4,1	707379491	2,5	469053124	1,6	100394444,4	-2,6

Аналізуючи додану вартість за витратами виробництва суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2019–2023 роках (Табл. 2.15) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом додана вартість за витратами виробництва збільшилась на 1493508993 тис грн.

Сума доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів великого підприємництва збільшилась на 317076377 тис грн. У відсотках до загального показника суб'єктів господарювання сума доданої вартості за витратами виробництва коливалась в межах від 27,6% до 33,9%. Загалом же вона зменшилась на 4,1 відсоткових пункти.

Сума доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів середнього підприємництва збільшилась на 707379491 тис грн. У відсотках до загального показника суб'єктів господарювання сума доданої вартості за витратами виробництва коливалась в межах від 36,5% до 45%. Загалом же вона збільшилась на 2,5 відсоткових пункти.

Сума доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів малого підприємництва збільшилась на 469053124 тис грн. У відсотках до загального показника суб'єктів господарювання сума доданої вартості за витратами виробництва коливалась в межах від 26,6% до 33,7%. Загалом же вона збільшилась на 1,6 відсоткових пункти.

Сума доданої вартості за витратами виробництва суб'єктів мікропідприємництва збільшилась на 100394444,4 тис грн. У відсотках до загального показника суб'єктів господарювання сума доданої вартості за витратами виробництва коливалась в межах від 10,4% до 18,7%. Загалом же вона зменшилась на 2,6 відсоткових пункти.

Таблиця 2.16

**Рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств
з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (без урахування банків) за 2010-2023 роки, %**

Роки	Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств					Рівень рентабельності всієї діяльності підприємств				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства		великі підприємства	середні підприємства	малі підприємства	з них мікропідприємства
2019	10,2	10,3	10,0	10,7	9,3	7,6	6,8	8,6	7,0	3,3
2020	6,2	8,3	5,4	3,9	1,0	0,9	1,0	2,1	-1,8	-5,5
2021	12,6	17,1	7,6	15,0	12,0	10,1	12,8	7,3	11,1	7,4
2022	3,3	5,2	2,4	1,2	-7,0	-3,2	-3,8	-1,5	-6,2	-13,8
2023	8,0	10,0	7,9	4,0	5,5	4,5	5,9	5,7	-0,7	-0,8
Абсолютне відхилення (+, -)	-2,2	-0,3	-2,1	-6,7	-3,8	-3,1	0	-0,9	0	-2,9

Аналізуючи рівень рентабельності операційної діяльності підприємств у 2019–2023 роках (Табл. 2.16) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом рівень рентабельності операційної діяльності підприємств зменшилась на 2,2 відсоткових пункти. В тому числі рівень рентабельності операційної діяльності великих підприємств зменшилась на 0,3 відсоткових пункти, середніх підприємств - на 2,1 відсоткових пункти, малих підприємств – на 6,7 відсоткових пункти, з них мікропідприємств – на 3,8 відсоткових пункти.

У 2019–2023 роках загалом рівень рентабельності всієї діяльності підприємств зменшилась на 3,1 відсоткових пункти. В тому числі рівень рентабельності всієї діяльності великих та малих підприємств не змінилась, середніх підприємств зменшилась на 0,9 відсоткових пункти, мікропідприємств зменшилась на 2,9 відсоткових пункти.

Аналізуючи капітальні інвестиції підприємств у 2019–2023 роках (Табл. 2.17) за даними Державного комітету статистики України ми бачимо, що за аналізований період загалом капітальні інвестиції підприємств зменшилась на 18953243 тис грн. В тому числі капітальні інвестиції великих підприємств зменшились на 297475 тис грн, середніх підприємств – на 11361584 тис грн, малих підприємств – на 7294184 тис грн, з них мікропідприємств – на 3025897 тис грн.

Таблиця 2.17

Капітальні інвестиції підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019-2023 роках,
тис грн

Роки	Усього	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства	з них мікропідприємства
2019	524474074	239957640	200079086	84437348	15960309
2020	398478079	190109186	163690967	44677926	1410176
2021	536338858	263134434	197770613	75433811	13142644
2022	336222089	149811219	131767483	54643387	12345464
2023	505520831	239660165	188717502	77143164	12934412
Абсолютне відхилення (+, -)	-18953243	-297475	-11361584	-7294184	-3025897

Аналізуючи діяльність, особливості розвитку та інші аспекти малого підприємництва, слід звернути увагу і визначити низку переваг цього виду економічної діяльності. Основні з них пропонуємо систематизувати таким чином [20]:

1) економіко-виробнича перевага (проявляється у тому, що цей ринок є гнучким та динамічним, здатним швидко адаптуватися до мінливого середовища);

2) інституційна перевага (доступ до малого бізнесу та входження в цей сектор економіки є відкритим для громадян України);

3) соціально-економічна перевага (завдяки розвитку малого підприємництва створюються нові робочі місця та у зв'язку з цим вирішується низка соціальних питань);

4) соціально-психологічна перевага (сприятливі умови ведення малого бізнесу підвищують мотивацію до праці та розвитку інноваційного потенціалу підприємств).

Мале підприємництво в нашій країні має низку переваг, до яких належать: раціональна організація виробництва, здатність до швидкої й адекватної реакції на зміни економічної ситуації, мобільність та гнучкість у прийнятті рішень. Разом із тим, незважаючи на переваги та доведену світовим досвідом успішність малого бізнесу, недоліки та можливі ризики ще не дозволили цьому сегменту економіки здійснити дієвий вплив на економічний та соціально-політичний розвиток країни. Серед причин такого стану справ можемо зазначити відсутність зваженої державної політики щодо фінансування або фінансово-економічного стимулювання успішних бізнес-проектів, сприяння створенню системи стимулюючого кредитування, недосконалість податкового механізму, низький рівень сприяння малому бізнесу на рівні регіонів та міст із боку влади [25].

Окрім переваг малого підприємництва, слід вказати і на недоліки, притаманні цьому виду економічної діяльності. Основні з них так [27]:

1) недостатня кількість фінансових коштів, що є наслідком використання лише власного капіталу або залучення позичкових коштів, що ускладнено кризовою економічною ситуацією та відсутністю цільової продуманої кредитної політики;

2) низький рівень належного сировинного та технічного оснащення порівняно з великими підприємствами;

3) серйозна залежність діяльності підприємства від монопольного замовника або постачальника, що обмежує здатність до маневру;

4) високий рівень впливу ринкової кон'юнктури;

5) досить низька доля продукції виробництва на товарному ринку;

6) високий рівень ризику банкрутства;

7) сильний вплив зовнішніх економіко-кризових факторів порівняно з представниками середнього та великого бізнесу (інфляція, економічний спад, вплив монополії, нечесна конкуренція тощо).

Також вважаємо за доцільне вказати на чинники, що негативно впливають на розвиток малого підприємництва, такі як високі ставки для отримання кредиту (від 19% до 30% річних), інфляція, нестабільна податкова система, нерівні умови конкуренції, корупція, адміністративні перешкоди в реєстрації підприємства [41].

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Для підприємництва все більш важливою стає швидка і гнучка адаптація внутрішньої і зовнішньої середовища фірм до невизначеного господарського середовища. Підприємці все більше усвідомлюють необхідність використати не тільки переваги спеціалізації, особливу атмосферу зацікавленості, але і можливості, які відкриваються при виробничій кооперації: економія на масштабах, спільні науково-дослідні розробки, розділення ризику.

Значний плюс малих підприємств полягає в тому, що багато хто з них виявився більш пристосованими, ніж великі компанії, до умов розвитку в кризові періоди для економіки. Великі фірми не так чутливо і швидко реагують на які-небудь зміни в економіці. Не випадково в політиці урядів Німеччини, США, Японії і багатьох інших розвинених капіталістичних країн допомога дрібному бізнесу займає особливе місце. Невеликі підприємства найбільш чуйно реагують на зміну в економіці, на падіння або підвищення норми прибутку в галузях економіки. Розорення і утворення нових компаній відбувається, передусім, в монополізованому секторі і лише пізніше, набравши силу, відбуваються і на більш великих фірмах, відбиваючись на їх діяльності. У таких умовах великі компанії експортують капітал. Дрібні ж фірми, як правило, не мають такої можливості. Для виживання дрібні фірми вимушені переглядати свою виробничу і збутову діяльність. Ті фірми, які зуміли пристосуватися вижили, інші просто розорилися. Однак, розвиток малих підприємств при подоланні цієї кризи послужив важливим засобом для оздоровлення економіки. І пояснюється це передусім роллю і функціями, які малий бізнес виконує [34].

По-перше, мале підприємництво формує конкурентне середовище. Відомо, що в умовах вільної ринкової економіки конкуренція є відображенням відносин змагання між господарськими елементами, коли їх самостійна

діяльність ефективно обмежує можливості кожного з них вплинути на загальні умови обігу товарів на даному ринку, а також стимулює виробництво тих товарів, яких потребує споживач. Тоді діяльність учасників ринкових відносин набуває динамічного характеру, вона пов'язана з економічною відповідальністю та ризиком підприємця, що перетворює його на своєрідний соціальний двигун економічного розвитку. Мале підприємництво допомагає утвердженню конкурентних відносин, бо воно є антимонопольним за своєю природою, що виявляється в різноманітних аспектах його функціонування. З одного боку, малий бізнес, внаслідок численності елементів, що його складають, та їх високого динамізму значно меншою мірою піддається монополізації, ніж великі підприємства. З іншого боку, за умов вузької спеціалізації та використання новітньої техніки він виступає як дійовий конкурент, що підриває монополістичні позиції великих корпорацій. Саме ця риса малого бізнесу відіграла суттєву роль у послабленні, а іноді й у подоланні розвинутими країнами притаманної великому капіталу тенденції до монополізації та затримки технічного прогресу [46].

По-друге, мале підприємництво, оперативно реагуючи на зміни кон'юнктури ринку, надає ринковій економіці необхідної гнучкості. Ця його риса набула в сучасних умовах особливого значення внаслідок швидкої індивідуалізації та диференціації споживчого попиту, прискорення науково-технічного прогресу (НТП), зростання номенклатури промислових товарів та послуг [47].

По-третє, величезним є внесок малого підприємництва в здійснення прориву з ряду важливих напрямів НТП, передусім у галузі електроніки, кібернетики, інформатики. Сприяючи прискоренню реалізації новітніх технічних і комерційних ідей, випуску наукомісткої продукції, малий бізнес, тим самим, виступає провідником НТП. Наприклад, більшість дрібних фірм, що з'явилися наприкінці 80-х років у Великобританії, є найбільш технічно оснащеними. А у США на сектор малого бізнесу припадає близько 50 % науково-технічних розробок [34].

По-четверте, мале підприємництво робить вагомий внесок у вирішення проблеми зайнятості. Ця функція виявляється у здатності малого підприємництва створювати нові робочі місця й поглинати надлишкову робочу силу під час циклічних спадів та структурних зрушень економіки. У розвинутих країнах на малий бізнес припадає в середньому 50 % всіх зайнятих та до 70-80 % нових робочих місць. Якщо у період криз 70-80-х років у розвинутих країнах ішов процес скорочення робочих місць на великих підприємствах, то дрібні фірми їх не тільки зберегли, а й навіть створювали нові [30].

По-п'яте, важлива функція малого підприємництва полягає в пом'якшенні соціальної напруги і демократизації ринкових відносин, бо саме воно є фундаментальною основою формування середнього класу. Отже, воно виконує функцію послаблення притаманної ринковій економіці тенденції до соціальної диференціації та розширення соціальної бази реформ, що здійснюються на даному етапі. Без орієнтації на таку соціальну базу ринкового середовища, яким є середній клас, запроваджені реформи приречені на провал [42].

Таким чином, роль та функції малого підприємництва полягають не тільки в тому, що воно є одним із найважливіших діювих факторів економічного розвитку суспільства, яке спирається на ринкові методи господарювання. Його важливою функцією є сприяння соціально-політичній стабільності суспільства, тобто воно відкриває простір вільному вибору шляхів і методів роботи на користь суспільства та забезпечення власного добробуту.

Отже, політика стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні потребує в першу чергу забезпечення стабільності в оподаткуванні прийняття нормативно правових актів, які в своїй основі повинні досягнути мети посилення стимулюючого впливу податків на розвиток виробництва , збільшення видів податкових пільг для малого бізнесу, зростання обов'язковості та рівності у сплаті податків усіх юридичних і фізичних осіб.

Для досягнення вищенаведених цілей пріоритетними напрямками реалізації економічної політики України повинні стати [41]:

- оптимізація та спрощення процедур за початкування підприємницької діяльності в Україні;
- зосередження розв'язання завдань зі створення ефективної системи підтримки розвитку та моніторингу малого підприємництва в єдиному уповноваженому державою центрі;
- розроблення і запровадження сучасного механізму надання пільг малому бізнесу;
- удосконалення нормативно правових відносин з урахування їх сучасного стану, перспектив розвитку та найважливіших чинників впливу, обов'язкова наукова експертиза законодавчих та управлінських рішень з метою вироблення правильної стратегії і прийняття оперативних рішень щодо їх нормалізації та попередження економічних загроз;
- спрямування державних ресурсів та фінансового забезпечення на кредитування ефективних виробництв та підтримки структурної перебудови економіки з напрямку розвитку малого бізнесу.

У своїй діяльності малі підприємства мають проблеми, пов'язані з фінансовою складовою (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Проблеми малих підприємств, пов'язані з фінансовою складовою

У 2020 році крім «традиційних» додалися проблеми, котрі викликали карантинні обмеження у зв'язку із пандемією COVID-19 (рис. 3.2). Це і спад попиту, проблеми з ліквідністю, посилення конкуренції, проблеми з енергопостачанням та інші. Уряд України здійснював підтримку сектору бізнесу. Було запроваджено кредитні канікули, надавалися податкові преференції, здійснювалася цільова та інформаційна підтримка малого та середнього підприємництва. На той час одним з реальних виходів з важкого становища стало переорієнтація на онлайн-сферу [18].

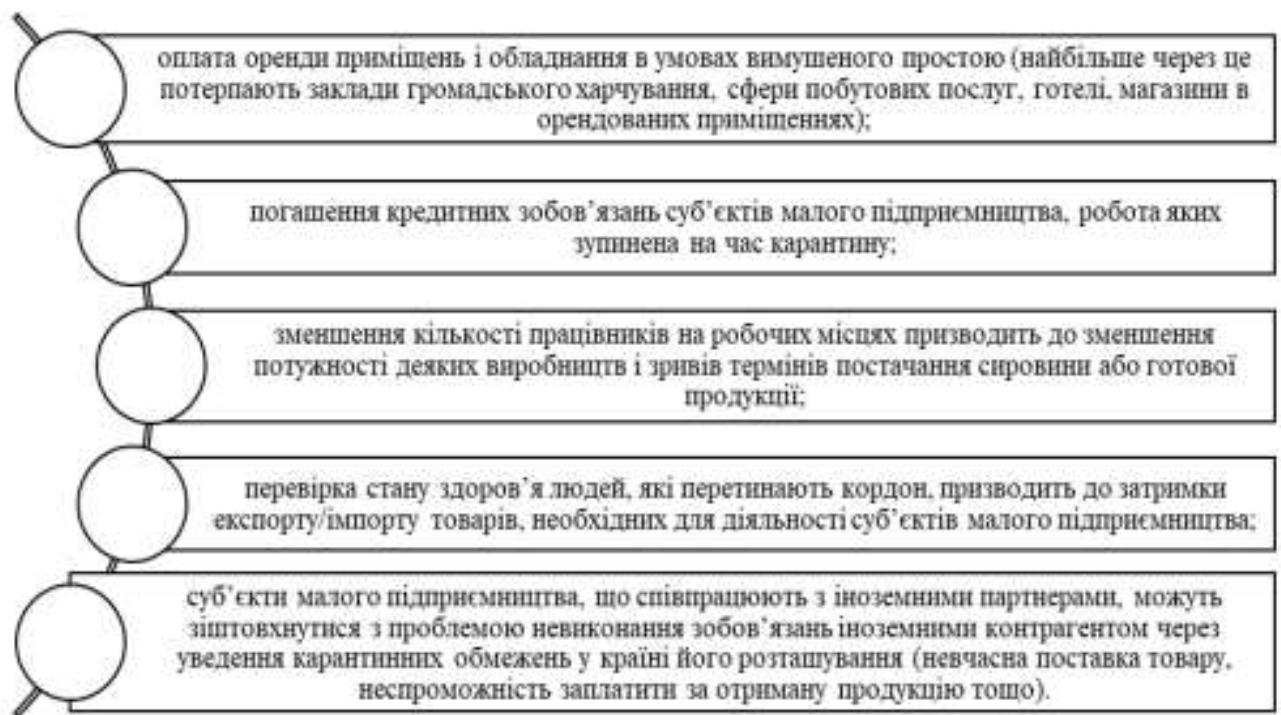

Рис. 3.2. Проблеми малого підприємництва, викликані карантинними обмеженнями у зв'язку із пандемією COVID-19

Малий бізнес в Україні залучає значні фінансові та виробничі ресурси населення, які через їх відсутність не були б використані. Про можливості малого бізнесу в цьому можна говорити за досвідом промислово розвинених країн, в економіці яких йому за низкою показників належить вагоме, а часом і провідне місце. Формування ринкових відносин передбачає покращення механізму державного регулювання економіки. Підприємництво у цій сфері має вагоме значення. В Україні свобода підприємництва, в першу чергу, означає реальну можливість громадян займатись законною господарською діяльністю. В Конституції України ч.1 ст.42 гарантує кожному право займатися підприємницькою діяльністю, не заборонену законом [1].

В умовах зростання нерівномірності розвитку економіки у областях, районах, населених пунктах України, котрі обумовлені низкою економічних та географічних факторів, зростає роль та значення суб'єктів малого

підприємництва у забезпеченні розвитку різних територій: сільських, районних, міських.

На сьогоднішній день кількість та результати діяльності суб'єктів малого підприємництва у територіях сільської місцевості формують рівень зайнятості населення, обсяги фінансових бюджетів селищних рад, а відповідно рівень розвитку сільської інфраструктури, фінансову підтримку соціальних програм, соціально-демографічну структуру населення території [25].

Наслідки повномасштабного вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 року найбільш відчули на собі суб'єкти малого та середнього підприємництва. В ці складні часи українське підприємництво підтвердило здатність швидко адаптуватися до нових складних та непередбачуваних умов; високу мобільність. Саме завдяки цим рисам національне мале та середнє підприємництво в умовах війни, розв'язаної росією, не дозволило національній економіці опинитися у кризовому становищі [41].

Уряд України здійснює значні зусилля у напрямку підтримки малого та середнього підприємництва в умовах війни. Мова йде про спрощення трудових відносин, зниження ставки ПДВ, скорочення податків, скасування ввізного мита, запровадження програми для малого підприємництва «Низькі податки», «Кредитування під 0%», «Підтримка аграріїв» тощо [56].

На період дії воєнного стану скасовані податкові перевірки для бізнесу. Як результат лише за 30 березня 2022 року через портал «Дія» було зареєстровано тисячу фізичних осіб підприємців. Це свідчить про дієву підтримку уряду України та про бажання суб'єктів малого підприємництва підтримувати економіку країни своєю працею в таких складних умовах війни.

Така державна підтримка та відданість українських підприємців своїй справі, батьківщині не дозволить справдитися прогнозу щодо зниження в результаті дестабілізації сектору малого підприємництва ділової активності і ВВП України на 21% у 2022 році [].

Розв'язання проблем розвитку малого підприємництва залежить не лише від державної підтримки, а також і від діяльності самих підприємців.

Збереження бізнесу напряду залежить від швидкості реагування на умови, що змінюються.

Наразі малий бізнес України вимушений долати низку макроекономічних перешкод, основними причинами яких є нестабільна економічна ситуація в країні. Створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу є одним з основних шляхів виходу держави з економічної кризи в умовах війни.

Мале підприємництво в Україні пройшло перевірку часом. Ні воєнний конфлікт на Сході країни, ні карантинні обмеження через розповсюдження пандемії COVID-19, ні війна, розв'язана росією – країною агресором не зламали національний дух підприємців, їх бажання боротися та працювати в рідній країні. В ці складні часи українське підприємництво показало високу мобільність, здатність швидко адаптуватися та працювати в умовах найвищого рівня ризику та невизначеності, тим самим виправдало право на своє існування.

Через війну багато компаній зазнали серйозних втрат, припинили свою діяльність або перемістили підприємства в інші регіони країни, скориставшись можливістю релокації. Це призвело до значного зменшення обсягів виробництва та збуту, що, своєю чергою, вплинуло на економіку країни загалом. Дестабілізація сектора малого та середнього бізнесу і зниження його ділової активності негативно позначилися на рівні зайнятості, стали чинниками зростання безробіття.

Дослідження, проведене в грудні 2023 – січні 2024 рр. у межах проєкту Програми розвитку ООН (UNDP) «Підтримка України» [41], свідчить про таке. Якщо до повномасштабного російського збройного вторгнення п'ята частина бізнесу (22,3 %) оцінювала свій фінансово-економічний стан як задовільний чи поганий, то наприкінці 2023 р. таких підприємств налічувалось уже 78,1 %. Лише 36,5 % підприємств малого та середнього бізнесу в Україні продовжували працювати під час війни, а 6 % були вимушені припинити діяльність більше ніж на один рік. Найдужче постраждали підприємства

Східного та Південного регіонів. Так, на сході країни через воєнні дії 18,2 % підприємств були змушені призупинити свою діяльність на 12 місяців, а то й на довший період, на півдні частка таких підприємств становила 12,7 %. Найбільших втрат зазнали сектори будівництва й транспорту, громадського харчування й туризму, найменше постраждали ІТ-сектор і сільське господарство (Рис. 3.3).

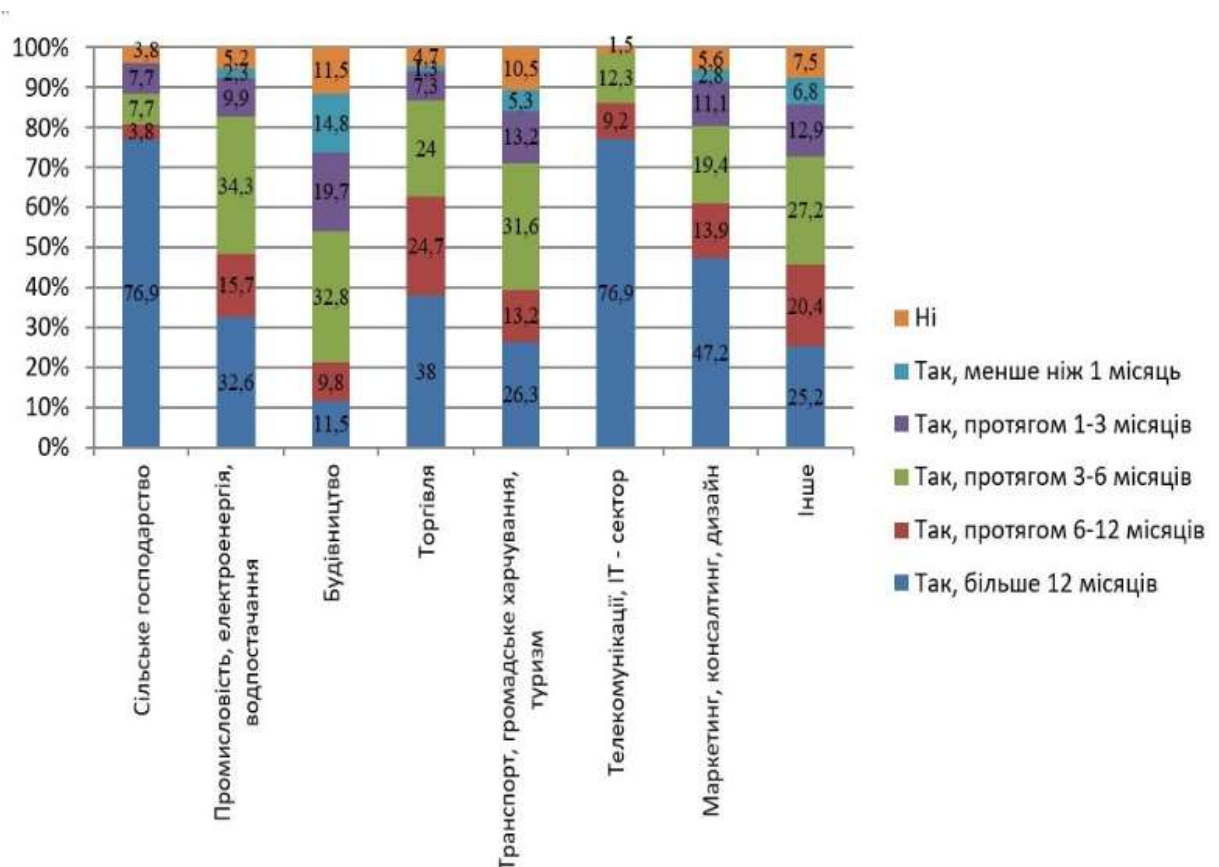

Рис. 3.3. Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Чи припиняла ваша компанія діяльність через повномасштабне вторгнення?»

Джерело: складено за даними дослідження стану бізнесу в Україні [41].

Отже, попри проблеми, пов'язані з повномасштабною війною, значній частині малих і середніх підприємств України вдалося знайти можливості, щоб адаптувати свою роботу до воєнних умов та забезпечити робочі місця. Деякі з них змогли заробити, урахувуючи попит на певні товари й послуги в зонах, наближених до активних бойових дій, і на звільнених територіях.

Наприклад, зріс попит на будівництво та логістику. Деякі малі та середні підприємства досягли успіху, зосередившись на експорті. Так, згідно із дослідженням стану бізнесу в Україні, 40 % малі та середні підприємства у 2023 р. здійснювали зовнішньоекономічні операції, а 8 % респондентів висловили бажання в 2024 р. розпочати зовнішньоекономічну діяльність. Учасники опитування найвагомішими перепонами на шляху виходу українських компаній на іноземні ринки вважають відсутність: європейських клієнтів (35,6 %), фінансових ресурсів (34,5 %) та кваліфікованих спеціалістів (21,8 %). Переважна частка (57,2 %) малих та середніх підприємств в Україні працюють виключно на внутрішній ринок [41].

Малі та середні підприємства є дуже чутливими до стану економічного середовища, вони першими реагують на будь-які зміни та кризові явища. Тому часто повинні вирішувати складні проблеми, які перешкоджають їхньому зростанню та успіхам. Воєнна ситуація внесла зміни в усі сфери діяльності малих та середніх підприємств, включно фінансову, виробничу, логістичну, комунікаційну, інформаційну, інноваційну, організаційну. Суб'єкти підприємницької діяльності відчують руйнівні наслідки війни та в умовах невизначеності мають реагувати на численні ризики й виклики задля збереження, відновлення й розвитку свого виробничого потенціалу та збереження робочих місць. Поряд з іншими проблемами, що найбільше ускладнюють операційну діяльність та відновлення функціонування суб'єктів господарювання в умовах війни (Рис. 3.4), одним із вагомих ризиків залишається відсутність достатньої кількості кваліфікованих працівників (42,1 %) [46].

Рис. 3.4. Відповіді представників малого та середнього бізнесу на запитання: «Що заважає зараз відновлювати і розвивати бізнес?»

Джерело: складено за даними дослідження стану бізнесу в Україні [46].

Представники МСП називають низку проблем, які виникають під час взаємодії з органами влади, серед них такі [46]:

- блокування податкових накладних (31,3 % підприємств стикнулись із цією проблемою). Цей показник знизився порівняно з попередньою фазою дослідження, коли він становив 44,2 %, але все ще посідає перше місце;
- проблема логістики, яка ускладнюється з плином часу. Якщо в листопаді 2023 р. на неї вказали 23 % респондентів, то у грудні цей показник становив 25 %;

- почастишали випадки відмови державних органів у бронюванні ключових співробітників (19,8 % підприємств стикнулись із цією проблемою).

Першочерговими завданнями для влади підприємці вважають усунення корупції (66,7 %) та покращення доступу до кредитних ресурсів (42,4 %). Також значна частка підприємців вказала на необхідність проведення судової (36,4 %) та податкової (32,5 %) реформ, запровадження е-бронювання (32,6 %), посилення мораторію на перевірки бізнесу з боку Державної податкової служби та Бюро економічної безпеки (29,3 %), прискорення руху товарів через митницю (26,4 %) [41].

Можливі шляхи вирішення проблеми на ринку праці:

- **Реінтеграція ВПО.** Уряд України може спрямувати зусилля на підтримку і реінтеграцію переміщених осіб, зокрема надання можливостей для перепідготовки та підвищення кваліфікації;
- **Програми стимулювання розвитку галузей.** Для привернення кваліфікованих працівників у важливі галузі економіки можна впровадити програми стимулювання, такі як фінансові пільги, гранти для освіти тощо;
- **Розвиток внутрішнього ринку праці.** Україна може інвестувати у розвиток власних кадрових резервів, зокрема шляхом розширення освітніх програм та підтримки студентів/молодих спеціалістів;
- **Міжнародне співробітництво.** Україна може встановити співпрацю з іншими країнами для обміну фахівцями та стажування. Міжнародне співробітництво може допомогти вирішити проблему нестачі кваліфікованих працівників.
- **Підтримка бізнесу та інновацій.** Для залучення кваліфікованих працівників важливо створити сприятливі умови для бізнесу та інновацій – спрощення бюрократичних процедур, надання фінансової підтримки для стартапів та діючих підприємств.

ВИСНОВКИ

Пріоритетними напрямками майбутніх наукових досліджень має стати теоретичне обґрунтування розвитку співпраці суб'єктів малого підприємництва з міжнародними організаціями та бізнес-структурами, що, в свою чергу, повинно сприяти інноваційному та науково-технічному розвитку малого бізнесу.

Політика держави в період повномасштабної війни була спрямована на активну підтримку малого й середнього бізнесу через інструментарій податкових преференцій, субсидованого кредитування, грантові проекти тощо.

У 2019-2023 роках загалом кількість діючих підприємств скоротилась на 28432 одиниці. В тому числі скоротилась кількість суб'єктів великого підприємництва на 6 одиниць, кількість суб'єктів середнього підприємництва – на 3833 одиниці, кількість суб'єктів малого підприємництва - на 24593 одиниці, а з них кількість суб'єктів мікропідприємництва - на 10139 одиниць.

Питома вага суб'єктів малого підприємництва протягом 2019 – 2023 років становила левову частку від загального показника суб'єктів господарювання відповідного виду діяльності – 99,1% - 99,2%.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства у 2019-2023 роках збільшився на 3816636447 тис грн. В тому числі збільшився обсяг реалізованої продукції суб'єктів великого підприємництва на 1165571086 тис грн, обсяг реалізованої продукції суб'єктів середнього підприємництва – на 1822074960 тис грн, обсяг реалізованої продукції суб'єктів малого підприємництва – на 828990400,6 тис грн, а з нього обсяг реалізованої продукції суб'єктів мікропідприємництва – на 259986021,8 тис грн.

Доцільність подальших дій щодо забезпечення сприятливих умов для відновлення й розвитку малого та середнього бізнесу підтверджується його стійкістю та здатністю в надскладних умовах виконувати важливі соціально-

економічні функції. Нині розвиток бізнесу значною мірою залежить від ефективності рішень державної влади. Завдання держави – швидко реагувати на мінливе середовище, обирати правильні інструменти й методи контролю, підтримки подолання викликів та перешкод у сфері функціонування середнього і малого бізнесу. Це забезпечить його успішне функціонування, сприятиме стійкості економіки країни в період війни та формуванню міцних підвалин для побудови в майбутньому економічно сильної України.

Ключові завдання держави в контексті досягнення цієї мети:

1. Запобігання тискові правоохоронних органів на бізнес та мінімізація корупції в регуляторній сфері, які призводять до значних економічних втрат та зменшення потенційних надходжень до державного бюджету.
- реформування Державної митної служби України, задля чого доцільно залучати міжнародних експертів та консультантів з досвідом реформування митних служб для надання рекомендацій та допомоги в процесі реформування;

Необхідними діями в цьому напрямі є:

- підвищення ефективності Бюро економічної безпеки з дотриманням стандартів Євросоюзу; для контролю цієї ефективності доцільним вважається створення й затвердження якісних і кількісних критеріїв оцінювання;
- подолання перешкод для функціонування МСП: зміна ідеології щодо застосування СМ КОР з імперативної на аналітичну, запровадження граничного терміну блокування податкових накладних, підвищення обов'язкового порогу реєстрації платником ПДВ; гарантування збереження спрощеної системи оподаткування при мінімізації зловживань нею (зокрема, законодавче визначення критеріїв розділення трудових відносин та фрілансу, заміна широкої фіскалізації ФОП 2-ї та 3-ї груп ЄП на фіскалізацію виключно ризикових категорій платників, які мають високу ймовірність досягнення лімітів для єдиного податку); забезпечення повноцінного автоматичного обміну податковою та

- митною інформацією з іншими країнами; створення дієвого механізму автоматизованого зіставлення документів щодо митної вартості товарів.
2. Сприяння розширенню інструментів фінансування бізнесу та страхування ризиків, у т. ч. воєнних, розширення можливостей для кредитування від банківського сектора, отримання фінансування через донорські проєкти та гранти тощо, що є особливо важливим для бізнесу задля вирішення завдань відновлення після руйнувань і втрат.
 3. Упровадження оптимальної моделі бронювання працівників, що дає можливість у цифровий спосіб (е-бронювання) оперативно забронювати від призову військовозобов'язаного, який своєю працею сприяє обороноздатності країни.
 4. Сприяння розширенню участі середнього та малого бізнесу в міжнародній торгівлі.
 5. Упровадження системи підтримки та стимулювання підприємництва на територіях можливих бойових дій, у деокупованих громадах.
 6. Реалізація заходів, спрямованих на підвищення прозорості та ефективності бюджетних програм підтримки бізнесу, проведення моніторингу та контролю ефективності витрачання коштів на такі програми.
 7. Розвиток інструментів для забезпечення гнучкості ринку праці.
 8. Реалізація стратегій щодо створення робочих місць і умов для гідної праці на національному, регіональних та місцевих рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України [Електронний ресурс] : [прийнято ВР України від 02.12.2019 № 11-р/2019]. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996 – № 30. – ст. 141. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Закон України «Про підприємництво» із змінами, внесеними згідно із Законами № 785-XII від 26.02.1991, ВВР, 1991, Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» із змінами, внесеними згідно із Законами N 4014-VI (4014-17) від 04.11.2011, ВВР, 2012, № 24, ст.248 Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні». Із змінами, внесеними згідно із Законами № 4731-VI від 17.05.2012, ВВР, 2013, № 15, ст.98 Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Закон України “Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні” № 2157 III від 21.12.2000. «Відомості Верховної Ради» № 7, 2001, ст. 35 Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Господарський кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 18, № 19-20, № 21-22, із змінами, внесеними згідно із Законами Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua>
7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року. № 436-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
8. Міністерство економіки України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

9. Аністратенко Ю.І. Концептуалізація правового регулювання оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні: монографія. Київ: Рута, 2016. 397 с.
10. Білик Т.О. Мале підприємництво: розвиток та прибутковість. Формування ринкових відносин в Україні. 2014. № 10. С. 78–84.
11. Білорус О.Г. Фінансові та грошово-кредитні чинники інвестиційно-інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу. Банківська справа. 2014. № 1. С. 14–18.
12. Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужинська К.О., та ін. Основи підприємництва: підручник під заг. ред. Н.В. Валінкевич. Житомир: ЖДТУ, 2019. 492 с.
13. Бортнік С. Функціонування малого і середнього підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]. Економіка та суспільство, 2022. – № 36. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-46>
14. Буренко, В. І. Мімікрія як політична технологія в умовах демократизації. Вісник Університету (Державний університет управління). 2014. № 16. С. 16-20.
15. Бутенко А. І., Сараєва І. М., Усатов О. В. Підвищення ефективності державної підтримки підприємництва на регіональному рівні (стан, напрямки, шляхи вирішення). Одеса, «Пальміра», 2010, С. 12.
16. Василець Н. М. Сучасні імперативи розвитку підприємницької діяльності // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. № 3. Режим доступу : https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_3_2022
17. Васюта В., Путря А., Пивоваров В. Стан розвитку малого підприємництва в Україні. Вісник Хмельницького національного університету 2022, № 6, Том 1. С. 160 – 164.

18. Васюта В.Б., Житник О.М. Особливості діяльності середнього та малого бізнесу в умовах пандемії COVID-19. Економіка та суспільство. – 2021. – № 33. – Режим доступу : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-40>
19. Биговська В. В. Малий бізнес України: сучасний стан та перспективи розвитку. Актуальні проблеми економіки. 2009. № 1. С. 59-64.
20. Волощук Н.Ю. Теоретичні підходи до дослідження сутності категорії малого підприємництва. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Сер. : Економіка. 2015. Вип. 2(2). С. 13–17.
21. Галь В.М. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. Вісник Національного банку України. 2013. № 1. С. 13-15
22. Гетьман О.О., Шаловал В.М. Економіка підприємства: навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 488 с.
23. Данилишин В.І., Стефанків О.М. Можливості зловживання спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності та напрями її мінімізації // Інфраструктура ринку. 2017. Випуск 7. С. 285–290 URL : http://www.marketinfr.od.ua/journals/2017/7_2017_ukr/50.pdf
24. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
25. Діяльність суб'єктів господарювання. Статистичний збірник. К., Держкомстат України, 2024, С. 31.
26. Дуб Л. Питання розвитку малого бізнесу в Україні. Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. 2010. №2. С.162 - 168
27. Дука А.П. Загальні тенденції розвитку суб'єктів малого бізнесу в національній економіці. Інфраструктура ринку. 2019. Випуск 33. С.364–371. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/33_2019_ukr/56.pdf
28. Єфименко Т. Напрямки розвитку податкового потенціалу малого підприємництва. Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. 2015. №3. С. 141-148

29. Знам'янський Д. Ю. Участь політичних інститутів у процесі формування державної науково-технічної політики. Вісник Університету (Державний університет управління). 2013. № 8. С. 191-195.
30. Іванов В. К. Особливості комерціалізації політичного життя. Вісник Університету. Державний університет управління. 2014. № 7. С. 56-59.
31. Кареліна І. М. Модернізація відносин. Вісник Університету. Державний університет управління. 2010. № 22. С. 45-51.
32. Кирпот О. Висококонцентроване суспільне виробництво – основа малого підприємництва. Вісник Української Академії державного управління при Президенту України. 2015. №2. С.127-134
33. Кондратюк Т. Державна політика підтримки малого бізнесу: зміст і механізм реалізації. Вісник Української Академії державного управління при Президенту України. 2016. №4. С. 111-118.
34. Марченко В. М., Харитоненко Д. В. Сучасні тенденції розвитку малого підприємництва в Україні. Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут». 2021. – № 19. – С. 82-88. – Режим доступу : <https://doi.org/10.20535/2307-5651.19.2021.225854>
35. Матусова О.М. Сутність і класифікація малого сільського підприємництва. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. – № 1. С. 12–17.
36. Мельник А.Ф. Державне регулювання економіки. К.: «Наукова думка», 2014. 254 с.
37. Микитюк О.І. Фінансове забезпечення розвитку малих підприємств. Фінанси України. 2019. № 6. С. 55-61.
38. Михасюк І., Мельник А., Крупка М., Залога З. Державне регулювання економіки. ЛНУ ім. Франка, Львів: «Українські технології», 2019. 640 с.
39. Мочерний С. В., Устенко О. А., Чеботар С. І. Основи підприємницької діяльності: Посібник. К.: Академія, 2014. 280 с.

40. Науменкова С.В., Люта О.В. Особливості фінансово-кредитної підтримки розвитку малого підприємництва в Україні. Вісник Української академії банківської справи, 2010. №1. С. 13-20
41. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: https://business.diia.gov.ua/uploads/7/37703-rezul_tati_opituvanna_bizn...
42. Омаров А.М. Господарсько-правове забезпечення малого підприємництва в Україні. Економічна теорія та право. 2016. № 1. С. 159–170.
43. Основи економ. теорії: Підручник у 2-х кн. Кн. 2: Ю.В. Ніколенко та ін.; - 2-ге вид. Перероб. і доп. К.: Либідь, 2018. 272 с.
44. Основи економічної теорії: Підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х.: Право, 2018. 448 с.
45. Помомаренко Н. Місце і роль малого та середнього бізнесу в економічних відносинах регіону. Регіональні перспективи. Полтава, 2010. № 2. С. 321-323
46. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemu-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak>
47. Пукало О. Теоретичні проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2017. № 4. С. 31–37.
48. Селиванов В.М. Систематизація законодавства про підприємництво. Закон і підприємець, проблеми правового регулювання підприємницьких відносин. К. 2011. 184 с.
49. Смовженко Т.С. Державна політика сприяння розвитку підприємництва: Монографія. Інститут регіональних досліджень НАН України. Львів: Вид-во ЛБІ НБУ, 2011.
50. Стегней М.І., Бошинда І.М. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості. Економіка і

суспільство. 2018. Випуск 16. С. 495–499. URL:
https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/75.pdf

51. Стельмашук А.М. Державне регулювання економіки. Навчальний посібник. Тернопіль: Астон, 2011. 362 с.
52. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. К.: МАУП, 2010. 176 с.
53. Фролова В.Ю. Актуальні проблеми діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 1(37). С. 16–34.
54. Черняєва О.В., Гриненко А.Ю. Сутність і значення малого підприємництва у світовій економіці. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. Вип. 3(08). С. 33–42.
55. Шевеленко С. Д., Федів І. І. Підприємництво і підприємницька діяльність. Заг. ред. В. В. Сопка. К.: Вища шк., 2017. 224 с.
56. Янчук Ю. В., Шидлівська І. І, Купчак М. Я. Проблемні питання розвитку мікропідприємства, малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://surl.li/jaijhj>